

Prikaz

Siniša Kuko: Proširena Europska unija – regionalna ili globalna sila?

Europski pokret, Split, 2006., 216 str.

Stvaranje snažne europske sile, sa u svjetskim razmjerima dominantnom vanjskom politikom i utjecajem, san je dijelova političke elite Zapadne Europe još od nastanka Europske zajednice za ugljen i čelik. Međutim, blokovska bipolarna podjela svijeta nije ostavljala mnogo prostora za samostalnije političke poteze na međunarodnoj sceni za Europu, čvrsto pozicioniranu na strani i u sjeni SAD-a te je pod američkim nuklearnim kišobranom (Vukadinović) stvorena država blagostanja usmjerena ka postizanju ekonomskih, a ne vojnih ciljeva. Takva je bila europska, ali i međunarodna stvarnost sve do kraja hladnog rata kada se nameće potreba prilagođavanja novonastaloj situaciji, te se otvaraju mogućnosti za produbljivanje integracije kao i za njezino širenje prema istoku Europe. Razvoj CFSP-a (Zajedničke vanjske i sigurnosne politike) te uvođenje koncepta ESDI-a (Europski sigurnosni i obrambeni identitet) na sastanku u Maastrichtu, kao i stvaranje jedinstvene monetarne unije, stavljaju EU u potpuno novi kontekst i predstavljaju potencijal za snažnije i samostalnije djelovanje u međunarodnim odnosima.

Autor u ovoj knjizi nastoji definirati položaj Europske Unije u globalnim i regionalnim razmjerima, kao i zadaće koje je potrebno ispuniti kako bi se nametnula kao snažna i stabilna sila. Kroz sedam poglavlja obrađeni su najznačajniji izazovi i problemi, kako sadašnji tako i budući, koje je potrebno riješiti, što obuhvaća čitavu lepezu odnosa od onih sa SAD-om, članicama, potencijalnim članicama i susjedima.

U posthladnoratovskom svijetu u Zapadnoj Europi sve više jačaju razmišljanja, do tada uglavnom zastupana od strane Francuske, da je potrebno osamostaliti europsku politiku i napraviti odmak u odnosu na SAD. Međutim, ti pokušaji već su se na prvom koraku pokazali neuspješnima i to kroz nemogućnost EU-a da donese mir na prostor Balkana, u čemu su presudnu ulogu odigrale SAD. Također, doveli su do svojevrsnog razdora unutar transatlantskog saveza iz razloga što SAD nisu bile spremne poduprijeti Europu u njenim namjerama. Rezultat toga je da su svi europski naponi i uspjesi usmjereni ka stvaranju samostalne vanjske i obrambene politike svojevrsan kompromis sa SAD-om, koji je ograničio njihovo djelovanje na okvire NATO-a.

Od 90-tih nadalje međusobno se isprepliću dva značajna procesa, *deepening* ili produbljivanje integracije te proces širenja. Iako proširenje Unije s deset novih članica 2004. godine smatra jednim od najvećih uspjeha europske politike, autor nam skreće pozornost na probleme koji iz toga proizlaze, kako na planu unutarnje tako i vanjske politike. Povećanjem broja članica potreba

uvođenja institucionalnih promjena postala je još očiglednija. Njihovo neprovođenje vodilo bi prema sigurnoj krizi funkcioniranja zajedničkih institucija EU-a. Problem proširenja sa sobom nosi i neka druga pitanja kao što su pitanje identiteta država članica u Uniji, pitanje procesa odlučivanja te stjecanja jednog novog geopolitičkog okruženja. EU je diferencirana, a razlozi tomu su nepostojanje zajedničkog jezika, upitan europski identitet te nepostojanje integrirajuće ideologije. Čak i pozitivni pomaci poput uvođenja jedinstvene monete ostaju u sjeni činjenice da je euro prihvatilo manje od polovice država članica. Autor ističe kako se današnja EU kreće naprijed u različitim pravcima, različitim brzinama, ali i s različitom razinom odlučnosti. Takav trend ne bi ni trebalo zaustavljati uz uvjet da ne vodi diskriminaciji, zatvorenosti te ugrožavanju zajedničkih stečevina i dužnosti.

Proces širenja Unije bio je dugo vremena neka vrsta mrkve i batine za zemlje istočne i srednje Europe, a time i stabilizirajući faktor u tom prostoru. Potencijalno stjecanje članstva korišteno je kao instrument postizanja stabilnosti u susjedstvu, pri čemu su rubne zemlje obično bile najglasniji zagovornici širenja ne želeći dijeliti granicu s nestabilnim susjedima. Glede spomenutog prostora kao i prostora jugoistočne Europe, kojemu je posvećena značajna pozornost u knjizi, EU se još uvijek može osloniti na svoje nevojne mehanizme i instrumente. Međutim, već danas je perspektiva članstva za neke zemlje nejasna i udaljena što bi moglo lako izazvati njihovo nezadovoljstvo izolacijom, te takva situacija zahtjeva izbalansiranu politiku EU-a između davanja nade za članstvom i sprječavanja nestabilnosti uzrokovanih nezadovoljstvom. Iako za sada nema odgovora na pitanje o konačnim granicama Unije, jasno je da širenje ne može ići u nedogled, što će za sobom povući potrebu pronalaženja novih instrumenata vanjske politike s jednako snažnim učincima.

EU je definirala glavne izazove svojoj sigurnosti 2003. godine u Europskoj sigurnosnoj strategiji, a oni su istovjetni onima na globalnoj razini. Glavni sigurnosni izazovi dolaze upravo iz njezinog susjedstva pa EU provodi politiku stabilizacije koja ide u dva različita smjera. Jedan se temelji na poticanju regionalne suradnje npr. Euromediteransko partnerstvo i ne vodi integraciji, što ga čini manje uspješnim od drugog pristupa utemeljenog na integraciji kao cilju i uvjetovanosti kao sredstvu. Tu se integracija pojavljuje kao sigurnosna politika drugim sredstvima. Upravo je zato autor veći dio posvetio knjige unijskom susjedstvu i analizi potencijalnih utjecaja koje će ono imati na politiku EU. U prvom redu, tu su zemlje jugoistočne Europe. Iako se njihov položaj u odnosu na članstvo u Uniji razlikuje (Rumunjska i Bugarska postale su članice 1. 1. 2007., a i Hrvatska se po tom pitanju nalazi dosta ispred ostalih zemalja u regiji), EU je uspjela u pokušaju stabilizacije ove regije i to po gore spomenutom modelu obećavanja članstva ukoliko se postigne napredak na gotovo svim područjima, od politike, ekonomije itd. Kako je sam Solana to više puta isticao, Balkan je bio tzv. *testing ground* za CFSP i ESDP, a uspjeh stabilizacije Balkana ključan za očuvanje kredibiliteta EU. Unatoč tome što njezin posao u ovoj regiji još uvijek nije riješen (pitanje Kosova), možemo reći da je značajan uspjeh ipak postignut. Daleko veći izazov danas za EU predstavlja pitanje turskog članstva. Kontroverzije oko nje-

nog članstva vežu se uz pitanje europskog identiteta s obzirom da se radi o muslimanskoj i mnogoljudnoj zemlji, ali i uz problem turskih nesigurnih granica, čime bi EU postala izloženija i ranjivija te se približila regiji koja za europsku vanjsku i obrambenu politiku još uvijek predstavlja prevelik izazov. Također, autor napominje kako bi turska vanjska politika, vođena usko definiranim nacionalnim interesima, od kojih Turska teško da će odustati, negativno utjecala na jačanje CFSP-a. Na sve navedeno nadovezuje se još problem nedostatka demokratskih tradicija u toj zemlji, nepoštivanje ljudskih prava te opasnost od nestabilne ekonomije što bi rezultiralo velikim brojem emigranata u Zapadnu Europu. Veliki broj stanovnika osigurao bi Turskoj ključno mjesto u odlučivanju o reformama i napretku EU što zasigurno ne bi naišlo na odobravanje ostalih članica. Također, radi se o državi u kojoj vojni *establishment* još uvijek igra itekako važnu ulogu. Iako takvo uređenje nije prihvatljivo za EU, vjerojatno je svima, pa i njoj, u interesu da takvo stanje potraje s obzirom da je, s druge strane, ono jamac stabilnosti i sprečavanja rasta utjecaja islamskog fundamentalizma.

U toj budućoj viziji EU-a dolazimo do situacije u kojoj EU dijeli granicu s izrazito nestabilnim državama poput Gruzije, Armenije i Azerbejdžana s jedne, te s Iranom, Irakom i Sirijom, s druge strane. Za prvu skupinu zemalja značajno je da se još uvijek nisu oslobodile snažnog ruskog utjecaja, da predstavljaju izazov europskoj sigurnosti putem brojnih neriješenih teritorijalnih i etničkih problema, siromaštva, postojanja tradicionalnih neprijateljstava, organiziranog kriminala itd., te stoga Kuko napominje kako je neodrživo trenutno stanje u kojemu te zemlje još uvijek nisu definirane kao dio euroatlantskog prostora nego ih se smatra marginalnima za europsku sigurnost. Sirija, između ostaloga, predstavlja izazov zbog svoje upletenosti u arapsko-izraelski sukob, dok implikacije koje izaziva neposredno susjedstvo s Iranom i Irakom nije potrebno ni navoditi. Svoju želju za članstvom u EU istaknule su i tri zemlje, Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija, koje iako su europske zemlje, nemaju puno dodirnih točaka s ostalima. Osim što su u različitim stupnjevima ovisne o Rusiji, ove zemlje vuku za sobom brojne probleme iz prošlosti kojima bi dodatno opteretile politiku Unije te otežale potrebne reforme.

Ukoliko želi postati značajnom silom na međunarodnoj pozornici Europska Unija mora postati svjesna odgovornosti koju takav položaj povlači za sobom i prilagoditi se novonastaloj situaciji. Iako su se krajem hladnog rata ponovo otvorile neke nove mogućnosti za Uniju, idućih nekoliko godina bit će razdoblje kada će se testirati njezina spremnost i snaga da im se ne samo prilagodi, već i sama nametne nove promjene. No, za to je potrebno proći sveobuhvatnu reformu institucija, načina donošenja odluka i drugih promjena na unutarnjem, ali isto tako i na vanjskom planu kroz zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku. Neupitno je da je EU velika ekonomska sila, no dobivanje značajnog mjesta u međunarodnoj politici i odnosima ovisit će o tome koliko će i hoće li jednako tako biti priznata kao vojna i diplomatska sila.